

Василина ПАСТЕРНАК

магістр історії

аспірант кафедри новітньої історії

України ім. М. Грушевського

Львівського національного університету ім. І. Франка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3291-9447>

e-mail: vasylynkapasternak@gmail.com

НОВАТОРСЬКИЙ ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО «ДОВГОГО» ХІХ СТОЛІТТЯ: ОЛЕНА АРКУША – ЛАУРЕАТ ПРЕМІЇ ІМЕНІ ЛЕОНА ВАСИЛЕВСЬКОГО (РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА)

Фундація «Свобода і демократія» (Варшава, Республіка Польща) визнала лауреатами історичної премії ім. Л. Василевського за 2023 р. українських істориків Валентину Шандру (Інститут історії України НАН України) й Олену Аркушу (Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України), авторів двотомника «Україна в ХІХ столітті: людність та імперії» і «Україна в ХІХ столітті: доба модернізації» / В. Шандра, О. Аркуша; НАН України, Інститут історії України. Київ: Академперіодика, 2022. 436 с.; 706 с. (Україна. Нариси історії). Ухвала прийнята за результатами експертизи відомих істориків: Станіслава Стемпня (Stanisław Stępień) (Південно-Східний науковий інститут у Перемишлі), Міхала Клімецького (Michał Klimecki) (Університет Миколая Коперніка в Торуні), Маріуша Коженювського (Mariusz Korzeniowski) (Університет Марії Кюрі-Склядовської в Любліні), Мірослава Шуміло (Mirosław Szumiło) (Інститут національної пам'яті у Варшаві), Анни Крохмал (Anna Krohmal) (Головна дирекція Державних архівів у Варшаві), Мацея Кротофіла (Maciej Krotofil) (Університет Миколая Коперніка в Торуні), Яна Пісулінського (Jan Pisuliński) (Жешівський університет).

Принагідно зауважу, що в «Українському історичному журналі» (Прищепа, с. 332–341) опубліковано рецензію доктора історичних наук Олени Прищепи (Національний університет водного господарства та природокористування) на вказані видання, де відзначено: «В архітектоніці праці виразно простежується новаторський пошук зчленування тексту у спосіб, найбільш придатний для вибудовування головної лінії авторського історієписання – як шляху до всеукраїнської єдності, а саме відмова розглядати подієву історію українських земель за чітким поділом їх входження до складу Російської й Австрійської імперій, що більш усталене у сучасній вітчизняній історіографії. Натомість запропоновано аналізувати історичні процеси по обидва боки російсько-австрійського кордону в межах спільної тематики, підкреслюючи те, що об'єднувало західних і східних українців. При

поділі значного за обсягом наративу на дві книжки (сумарно він складає більше 1 тис. стор.) авторки керувалися виразним “розпадом” політичної історії XIX ст. на два періоди, обумовленим революційними подіями “Весни народів” 1848 р. в Австрійській та ліберальними реформами 1860–1870-х рр. у Російській імперії. Опертя на проблемно-хронологічний принцип послужило методологічним підґрунтям і для внутрішнього поділу тексту на двадцять розділів, скомпонованих у вісім тематичних блоків» (Прищеп, с. 333–334). Задум першої книжки нарисів «Україна в XIX столітті: людність та імперії», на думку рецензентки, реалізується в осмисленні взаємодії влади на українських етнічних територіях із її населенням у політичній та регіональній площині, у культурно-інтелектуальному й конфесійному просторах, а також в умовах воєнних конфліктів. Дослідниці також відзначають вагомий внесок українців у розбудову Російської імперії, порівняно з аналогічними процесами в Австрійській, оскільки влада Романових гарантувала їм вигідне кар’єрне зростання за умови політичної благонадійності.

Окрім того, О. Прищеп вважає, що у другій книжці нарисів «Україна в XIX столітті: доба модернізації» головну увагу читачів зосереджено на аналізі модернізації як комплексу структурних змін, прищвидшеному ліберальним реформуванням, у клубку яких – індустріалізація й урбанізація, формування національної ідентичності та взаємопов’язані з ними перетворення у культурних і повсякденних практиках місцевої людності. Небезпідставно дослідниці визначають належність модернізації на українських корінних землях до категорії імперських, оскільки зміни в багатьох сферах життя були спричинені переважно цілеспрямованою перетворювальною діяльністю влади, яку реалізував її адміністративний апарат. Вони детально аналізують утвердження конституційних свобод у Габсбурзькій монархії (1840–1860-ті роки) та переконливо констатують їх важливу роль у формуванні широкого простору для громадських активностей, насамперед у політичній площині (Прищеп, с. 336).

Наприкінці 2023 р. з’явилася також позитивна рецензія на вказані книжки доктора історичних наук Миколи Литвина (Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України) у зарубіжному збірнику «*Studia Polsko-Ukraińskie*» (Литвин, s. 399–405), у якій відзначено важливість книжок для комплексного аналізу українського літопису «довгого» XIX ст., зокрема для реконструкції процесів націєтворення, українського національного відродження, а також розкриття тогочасного світу людини. з його різними контекстами – переплетінням традиційного і модерного, уявного і реального, релігійного і наукового; об’єктивно висвітлено взаємозв’язки суспільства та влади (Литвин, s. 399–405).

Вважаю, що вказані книжки стануть у нагоді не лише науковцям, а й викладачам закладів вищої та середньої освіти, аспірантам і студентам, політикам і управлінцям.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Литвин, М. (2023). Від романтизму до модернізму: українське «довге» XIX століття [Od romantyzmu do modernizmu. Ukraińskie «dluge» XIX stulecie]. *Studia Polsko-Ukraińskie*, 2. Przemyśl, 399–405.

Прищепа, О. (2023). Нова синтеза українського «довгого XIX століття» в доробку вітчизняної історіографії. [Рец. на книги: Шандра, В., Аркуша, О. «Україна в XIX столітті: людність та імперії» та «Україна в XIX столітті: доба модернізації». Київ: Академперіодика, 436 с.; 706 с.]. *Український історичний журнал*, 6, 332–341.

REFERENCES

Lytvyn, M. (2023). Vid romantyzmu do modernizmu: ukrainske «dovhe» KhIKh stolittia [Od romantyzmu do modernizmu. Ukrainskie «dluge» XIX stulecie]. *Studia Polsko-Ukraińskie*, 2. Przemyśl, 399–405 (in Polish).

Pryshchepa, O. (2023). Nova synteza ukrainskoho «dovhoho KhIKh stolittia» v dorobku vitchyznianoï istoriohrafii. [Rets. na knyhy: Shandra, V., & Arkusha, O. «Ukraina v XIX stolitti: liudnist ta imperii» ta «Ukraina v XIX stolitti: doba modernizatsii». Kyiv: Akademperiodyka, 436 s.; 706 s.]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 6, 332–341 (in Ukrainian).